

International Journal of Social Sciences

ISSN:2587-2591

DOI Number:<http://dx.doi.org/10.30830/tobider.sayi.20.9>

Volume 8/4

2024 p. 160-174

TÜRKİYE YÜZYILI MAARİF MODELİ ERDEM- DEĞER- EYLEM ÇERÇEVESİ: GÜZ DÖNEMİ 5. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI BAĞLAMINDA BİR İNCELEME

TÜRKİYE CENTURY EDUCATION MODEL VIRTUE-VALUE-ACTION FRAMEWORK: A STUDY IN THE CONTEXT OF FALL TERM 5TH GRADE TURKISH COURSE BOOK

Melis GEÇİMLİ*

Didem KAYAHAN YÜKSEL**

ÖZ

Değer, herhangi bir şeyin önemini belirlemeye çalışan ölçü olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2024). Değerler eğitimi çoğunlukla eğitim programlarında yer almış olmakla birlikte 2010 yılında yayınlanan İlk Ders Genelgesi ile okullarda resmileşmiş olup 18. Milli Eğitim Şurasında alınan kararlarda değerlerin önemi vurgulanmıştır (Özdemir, 2019). Ülkemizde değerler eğitimi çoğunlukla ders kitapları aracılığıyla öğrencilere aktarılmaya çalışılmaktadır. 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamında yenilenen programda değer kavramının tanımı genişletilmiş, Erdem-Değer- Eylem olarak detaylandırılmıştır. Bu sebeple bu araştırma, İlköğretim 5. sınıf güz dönemi Türkçe ders kitabında yer alan metinlerin ve görsellerin Türkçe dersi öğretim programında belirtilen erdem- değer ve eylemler kapsamında incelenmesini amaçlamaktadır. Araştırma, nitel araştırma yönteminin kullanıldığı bir doküman inceleme araştırmasıdır. Bu çalışmada verilerin analizi için betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. 5. sınıf güz dönemi Türkçe ders kitabında kullanılan metinler ve görseller incelendiğinde; en çok yer verilen değerlerin sevgi olduğu, en az yer verilen değerlerin ise adalet, sabır, temizlik, aile bütünlüğü ve tasarruf olduğu görülmüştür. Güz döneminde kullanılan 5. sınıf Türkçe ders kitabında değerlerin dengeli dağılım göstermediği, metinlerin bazılarının değeri öğrenciye sezdirilmekte yetersiz kaldığı ve metinler için seçilen görsellerin hem sayıca hem de değer aktarımında yetersiz kaldığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Türkçe Dersi, Değer Eğitimi, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, Türkçe Dersi Öğretim Programı, Türkçe Ders Kitabı.*

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Programları ve Öğretimi, E-mail: melisgecimli@hotmail.com, ORCID: 0009-0002-1163-7018, Sivas, Türkiye.

** Dr. Öğr. Üyesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, Özel Yetenekliler Eğitimi, E-mail: didemkayahan@outlook.com, ORCID: 0000-0002-0184-6070, Sivas, Türkiye.

ABSTRACT

Value is defined as a measure that tries to determine the importance of something (TDK, 2024). Although values education is mostly included in educational programs, it was formalized in schools with the First Lesson Circular published in 2010, and the importance of values was emphasized in the decisions taken at the 18th National Education Council (Özdemir, 2019). In our country, values education is mostly tried to be conveyed to students through textbooks. In the renewed program within the scope of the 2024 Turkey Century Education Model, the definition of the concept of value has been expanded and detailed as Virtue-Value-Action. For this reason, this research aims to examine the texts and visuals in the 5th grade fall semester Turkish textbook in the scope of the virtue-value and actions specified in the Turkish course curriculum. The research is a document review research using the qualitative research method. Descriptive analysis method was used to analyze the data in this research. When the texts and visuals used in the 5th grade fall semester Turkish textbook were examined; It was observed that the most frequently mentioned value was love, while the least frequently mentioned values were justice, patience, cleanliness, family integrity and thrift. It was concluded that the values in the 5th grade Turkish textbook used in the fall semester did not show a balanced distribution, some of the texts were insufficient to make the student sense the value and the visuals selected for the texts were insufficient both in number and in transferring the value.

Keywords: *Turkish Course, Value Education, Turkey Century Education Model, Turkish Course Curriculum, Turkish Textbook.*

1. GİRİŞ

Dilimizde değer sözcüğü, bir şeyin önemini belirlemeye yarayan ölçü- karşılık anlamı taşımaktadır (TDK, 2024). John Dewey'e göre değerler, insanın hayatla ilişkisini yansıtırken insan olmanın gerektirdiği tüm eylemlerdir (Durmaz, 2022). Değerler bir ülkenin sosyal, kültürel ve bilimsel yargılarını içermekte ve eğitim yoluyla kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlamaktadır (Dökme & Tunçer, 2022). İnsan, yaratılışı gereği diğer insanlara ihtiyaç duyar ve onlarla bir uyum içinde yaşar. Bu birlikteliğin en önemli unsuru ortak değerlerin var olmasıdır. Bulduğumuz yüzyılda ise teknolojinin hayatımızı ele geçirmesiyle birlikte insani değerlerdeki bu uyum yozlaşmaya başlamıştır (Zerenüz, 2024). Bu sebeple sosyal ve insani değerlerin gelecek nesillere doğru aktarımı daha da önem kazanmıştır. Öğretim programının uygulayıcısı olan öğretmenlere burada önemli roller düşmektedir (Akçamete, Kayhan, İşcen Karasu, Sardohan Yıldırım & Şen, 2016). Eğitim, bireye akademik başarının yanı sıra daha güvenilir ve yaşanılabilir bir hayat sürebilmeleri için farklı bakış açısı da kazandırmalıdır. Bu bağlamda işe koşulan değer eğitimi ise ilk önce ailede başlamakta daha sonra eğitim yuvası olan okullarda devam etmektedir.

Değerler eğitimi geçmişten günümüze kadar çoğunlukla eğitim programlarında farklı şekillerde yer almıştır. 2010 yılında yayınlanan İlk Ders Genelgesi ile okullarda resmileşmiş olup 2010'da yapılan 18. Milli Eğitim Şurası'nda alınan kararlarda değerler

vurgulanmıştır (Özdemir, 2019). 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda kök değerler olarak ifade edilen değerler, 2024 yılında yenilenen Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortak Metni'nde; "Erdem-Değer-Eylem" başlığında yer almıştır. 2019 Türkçe Öğretim Programı'nda yer alan kök değerler; *adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik* şeklindedir (MEB, 2019). Öğretim programlarının perspektifi başlığı altında değerler ve yetkinlikler birbirinden ayrılmaz bir bütün olarak ele alınmıştır.

Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) 2024 Nisan ayında Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'ni (TYMM) benimseyerek okul öncesi, ilkökul, ortaokul ve lise programlarını güncellemeye gitmiş ve Mayıs ayında programlar onaylanmıştır. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli: 2024 Öğretim Programları Ortak Metni'nde değerler, "Erdem-Değer-Eylem" çerçevesinde açıklanmaya çalışılmıştır. Programda değer, "*kişinin varoluşsal olarak anlam kazanmasına, hayata anlam katmasına, erdemli bir kişilik yapısı kazanmasına hizmet eder.*" şeklinde tanımlanmıştır (TYMM Öğretim Programları Ortak Metni, 2024, s.54). Bu tanımdan hareketle değerlerin, bireyin hayat felsefesini belirlemede büyük rol oynadığı görülmektedir. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli erdem-değer-eylem çerçevesinde kazandırılmak istenen hedefler şu şekilde verilmiştir;

Modelde yer alan değerlerin temel dayanağını kendi medeniyet dünyamızın referansları olan millî ve manevi değerlerimiz oluşturmuş, değerlerin evrensel boyutu da göz ardı edilmemiştir. Modelin ana hedefi; eylemlerden değerlere, değerlerden erdemli insana, erdemli insandan ise nihai hedef olan "Huzurlu Aile ve Toplum" ile "Yaşanabilir Çevrede Huzurlu İnsan"a ulaşmaktır (TYMM, 2024, s.54)

Erdem-değer-eylem çerçevesinde saygı, sorumluluk ve adalet çatı değerler olarak yer almakta ve bu değerler diğer değerlerle kesişim noktasında yer almaktadır. Yine programda yer alan değerler insan, aile ve sosyal çevre ve fiziksel çevre olarak kategorize edilmiştir. Tasarruf, sabır, mahremiyet, mütevazılık, sağlıklı yaşam ve çalışkanlık değerleri insan; sevgi, dostluk, özgürlük, dürüstlük, vatanseverlik, yardımseverlik ise aile ve sosyal çevre; temizlik, duyarlılık, estetik ve merhamet değerleri ise fiziksel çevre kategorisinde bulunmaktadır (TYMM Öğretim Programları Ortak Metni, 2024). 2024 programında 2019 programına kıyasla belirtilen değerlere ek olarak bazı değerlerin eklenmiş olup (aile bütünlüğü, temizlik, tasarruf vs.) ve değerlerin alt başlıklara ayrılmış olduğu görülmektedir.

Değerler, eğitim sistemimizin önemli bir parçası olan eğitim programlarında ele alınmakla birlikte bu programlara uygun olarak hazırlanan ders kitaplarında da yer almaktadır. Ders kitaplarında yer alan değerler metinler ve görseller üzerinden öğrencilere aktarılmak istenmektedir. Bu kitapların en az hata ile öğrenciye ulaşması gerektiği düşünülmektedir. Bu nedenle ders kitaplarının incelenmesi önem arz etmektedir (Öksüz & Eken, 2019). Çeçen'e (2008) göre ders kitapları öğrencinin temel gelişim düzeylerine katkı sağlayan en önemli materyallerdir. Günümüzde bu ders kitaplarının artması çeşitliliğe sebep olmakla beraber hangi kitabın daha iyi olduğu sorusunu da

akıllara getirmiştir. Bu yüzden de bu kitaplarda kullanılacak metinler özenle hazırlanmalıdır (Şakiroğlu, 2020). Örnek olarak Mutlu ve Dinç'in (2019) yapmış olduğu çalışmadan elde ettiği bulgulara göre MEB 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinlerde programda belirtilen kök değerlerden adalet, saygı ve öz denetim kök değerine çok fazla değinilmemiş, yardımseverlik değeri çok fazla kullanılmış, kök değerler temalara dengeli bir şekilde dağıtılmamış, metin seçimine özen gösterilmemiştir. Deniz ve Karagöl'ün (2018) yapmış olduğu çalışma da benzer niteliktedir. Alanda yapılan diğer çalışmalara ise Kurudayıoğlu ve Şahin (2020) araştırmasında Türkçe dersi öğretim programında bahsedilen kök değerleri Rafadan Tayfa çizgi filmine göre incelemiş ve en çok bahsedilen değer öz denetim olduğunu ifade etmiştir. Özbaşı (2020) ise Türkçe dersi öğretim programındaki kök değerler çerçevesinde Aytül Akal masallarını ele almış ve programda yer verilen kök değerlerin tamamına masal içeriğinde yer verildiğini saptamıştır. Kılıcan (2020) araştırmasında ise ortaokul öğretmenlerinin öğretim programında ifade edilen kök değerleri önem sırasına ilişkin görüşlerine değinmiştir. Durhat ve Ökten'in (2020) çalışması kök değerlerin ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki erdemler temasıyla ilişkisinin değerlendirilmesine yöneliktir. Türkben (2019) yapmış olduğu çalışmada ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metinleri ele almış ve metinlerin değer aktarımında yetersiz kaldığı sonucuna ulaşmıştır. Öksüz ve Eken'in (2019) çalışması ise ilköğretim (1-4) Türkçe ders kitaplarındaki hikâye edici metinleri değerlendirmiştir. Oktay (2019) yaptığı çalışmada Muallim Naci'nin Ömer'in Çocukluğu adlı eserindeki kök değerleri ele alırken, Akay (2018) ise Ahmet Yılmaz Boyunağa'nın çocuk romanlarında yer alan kök değerleri ele almıştır. Arslan ve Akpınar (2024) 2. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinleri, Turan ve Arslan (2024) 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinleri, Gereken ve Gülmez (2019) ise 5. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki atasözlerinin değerler eğitimi kapsamında değerlendirmeye almıştır.

Türkçe dersi kapsamında alan yazında erdem-değer- eylem başlığı, 2019 Türkçe Öğretim Programı'ndaki adıyla kök değerler başlığı altında yapılan araştırma sayısı oldukça azdır. Araştırma sayısının Türkçe dersi kapsamında daha az olmasının sebebi, değerler kavramının daha çok din öğretimini kapsadığı yanılgısı olduğu düşünülmektedir. Oysaki erdem-değerlerimiz Türkçe dersi ile doğrudan ilgilidir. Çünkü Türkçe dersi yalnızca bilişsel dil becerileri kazandıran bir ders değildir. Değer aktarımını dil aracılığıyla yapmaktadır (Kurudayıoğlu & Şahin, 2020). Türkçe dersinde değer aktarımını sağlayan ve en çok kullanılan araç Türkçe ders kitaplarıdır. Bir öğrenci okuduğu herhangi bir yazıdan üzerinde durulan değeri kavrayıp daha çabuk içselleştirebilmektedir. Özellikle Türkçe ders kitaplarında yer verilen hikâye edici metin türleri çocuğun dikkatini daha çok çekmekte ve ona yoğunlaşmasını sağlamaktadır. Dikkat, öğrenmeyi sağlayan enerjidir. Çocuğun gerek metinde adı geçen kahramanların yerine kendini koyarak gerekse o metinden çıkarılan sonuca ulaşarak değeri sezmesi o değeri öğrenmede oldukça etkili olabilmektedir. Ayrıca ortaokul yılları öğrenen için oldukça önemlidir ve bu bağlamda istedik niteliklerin bireye kazandırılması önem arz etmektedir (Yılmaz & Kartal, 2023). Bu açıdan bakıldığında bu araştırmanın önemi dikkat çekmektedir. Buradan hareketle çalışmanın amacı ilköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinlerin

ve görsellerin yenilenen Türkçe dersi öğretim programında belirtilen erdem-değer ve eylemler kapsamında incelenmesidir.

2. YÖNTEM

Araştırma Modeli

5.sınıf Türkçe ders kitaplarının Erdem-Değer-Eylem çerçevesinde incelenmesine yönelik bu araştırma, nitel bir doküman inceleme araştırmasıdır. Nitel araştırma, insanın kendi potansiyelini anlaması, sistemlerin derinliklerini keşfetmesi ve incelenen olay hakkında derinlemesine bilgi üretmesidir (Baltacı, 2019). Doküman inceleme yöntemi, araştırmanın verilerini birincil veya ikincil kaynak olarak nitelendirilen çeşitli dokümanların gözden geçirilmesi, sorgulanması olarak tanımlanmaktadır (Özkan, 2019).

Çalışma Materyali

Bu çalışmada kullanılan materyal, Nisan 2024'te taslak olarak kamuoyuna sunulan ve Mayıs 2024'te onaylanan Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'ne uygun olarak hazırlanan birinci dönem 5. sınıf Türkçe ders kitabıdır (Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları [MEB], 2024). 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı en az-en fazla forma sayı değeri 19-21 iken, kitabın ebadı 19,5 cm x 27,5 cm'dir (Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı. MEB, 2024). Hazırlanmış olan 1. Türkçe Ders Kitabı'nda 3 tema yer almaktadır. Bunlar; Oyun Dünyası, Atatürk'ü Tanımak, Duygularımı Tanıyorum'dur. 1. Tema olan Oyun Dünyası'nda 46 adet görsel yer verilmiştir. 2. Tema olan Atatürk'ü Tanımak'ta ise 32 adet görsel bulunmaktadır. Bu kitabın son teması olan Duygularımı Tanıyorum'da ise 33 adet görsel yer verilmiştir (5. sınıf Türkçe Ders Kitabı, MEB Yayınları, 2024).

Süreç

Öğretim programında değerler üç ana başlıkta sunulmakta olup üç ana değer (adalet, saygı, sorumluluk) üzerine temellendirilir (Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı. MEB, 2024). Tablo 1'de araştırmanın erdem-değer-eylem çerçevesinde ele alınan kavramların sınıflandırılmış hali sunulmaktadır.

Tablo 1. Erdem-Değer-Eylem

Huzurlu Aile ve Toplum	Huzurlu İnsan	Yaşanabilir Çevre
Milli Manevi Değerlerin Yaşandığı	İçsel Ahenge Sahip	Çevre Dostu Yaşantıların oluştuğu
<i>Sevgi</i>	<i>Sabır</i>	<i>Duyarlılık</i>
<i>Dostluk</i>	<i>Tasarruf</i>	<i>Merhamet</i>
<i>Vatanseverlik</i>	<i>Çalışkanlık</i>	<i>Estetik</i>
<i>Yardımseverlik</i>	<i>Mütevazılık</i>	<i>Temizlik</i>
<i>Dürüstlük</i>	<i>Mahremiyet</i>	
<i>Aile bütünlüğü</i>	<i>Sağlıklı yaşam</i>	
<i>Özgürlük</i>		

Verilerin Analizi

Bu araştırmada veri analizi için betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analizde veriler programlı ve açık şekilde tasvir edilir ve daha sonra yapılan açıklamalarla yorumlanır ve sonuca varılır (Doğan & Gülüşen, 2011).

3. BULGULAR VE YORUM

Aşağıda Tablo 2’de Türkçe ders kitabında yer alan metinlerin ve görsellerin erdem-değer-eylem dağılımı sunulmaktadır.

Tablo 2. Ders Kitabında Yer Alan Metinlerin ve Görsellerin Erdem-Değer-Eylem Dağılımı

Değerler	1.Tema Oyun Dünyası	2.Tema Atatürk’ü Tanımak	3.Tema Duygularımı Tanıyorum	Toplam
Adalet	-	-	1	1
Saygı	3	2	1	6
Sorumluluk	3	1	-	4
Sevgi	5	7	8	20
Dostluk	7	-	1	8
Vatanseverlik	-	12	-	12
Yardımseverlik	3	3	2	8
Dürüstlük	1	1	1	3
Aile bütünlüğü	1	-	-	1
Özgürlük	-	3	-	3
Sabır	-	1	-	1
Tasarruf	1	-	-	1
Çalışkanlık	1	4	-	5
Mütevazılık	-	-	2	2
Mahremiyet	-	-	-	-
Sağlıklı yaşam	-	-	-	-
Duyarlılık	2	1	-	3
Merhamet	3	-	5	8
Estetik	-	-	-	-
Temizlik	1	-	-	1

5. sınıf Türkçe ders kitabının ilk teması *Oyun Dünyası*’dır. *Oyun Durdu* adlı ilk metin dinleme/ izleme metnidir. Metinden sonra okuma parçası olarak verilen *Beştaş ve İki*

Ceviz Bileti adlı metinde kullanılan resimde dayanışma ve dostluk değeri olduğu görülmektedir.

Görsel 1. Oyun Dünyası Teması Örnek Resim- 1 (5. sınıf Türkçe Ders Kitabı, MEB Yayınları, 2024, s. 19)

Bülbül ile Bezirgân metninde “-Biz dostuz, siz bana o güzel sesinizi hediye edin ve yavru bülbül iyileşene kadar misafir olun yeter, demiştir.” ifadeleriyle dostluk değerine yer verilmiştir. Sayfa 23’te yer alan *Kangurunun Parmak Uçlarındaki Dünya* metninde ise duyarlılık ve sevgi değeri göze çarpar. “Kendisi gibi görme engelli başka bir hayvan olmadığı için o da arkadaşlarıyla birlikte yarışıyor. Arkadaşları ona farklı olduğunu hiç belli etmiyor, onu olduğu gibi kabul ediyorlarmış.” Bu cümlelerden de anlaşılacağı üzere okuyucuya farkındalık kazandırma amaçlanmıştır.

Oyun Dünyası temasının bir başka ana metni ise *Topsuz Basketbol Oyunu*’dur. Bu metinde hayal ile gerçek bir arada okuyucuya sunulmuş ve okuyucunun sesli okuma yaparak doğru nefes alışverişi sağlayarak telaffuzu geliştirmek amaçlanmıştır. Ancak bu metinde gerek örtük anlam gerekse açıkça herhangi bir cümlede değere yer verilmemiştir.

Sayfa 38’e gelindiğinde diğer bir metin *Bir İp Bul, Oyuna Başla*’dır. Bu metin bilgilendirici metin türünde olup bazı oyunların (halat çekme, ip çevirme, kedi beşiği) ne olduğu açıklanmıştır. Buradaki metinde de herhangi bir değere veya erdeme rastlanılmamıştır. *Bir İp Bul, Oyuna Başla* adlı metnin 11. etkinliğinin e. bölümünde yer alan görsellerde (sayfa 49) “*Beni Tanı Kosova*” farklı kültürlerle tanışma, diğer kültürlerle saygı gösterme olarak karşımıza çıkar. Bu da saygı değerini kapsamaktadır.

Görsel 2. Oyun Dünyası Teması Örnek Resim- 2 (5. sınıf Türkçe Ders Kitabı, MEB Yayınları, 2024, s. 49)

Öğrencilerin yenilenen programda yer alan herhangi bir değeri içselleştirmeleri ancak bu değeri sosyal hayatlarında uygulama alanı bulduklarında gerçekleşmektedir. Bu sebeple Türkçe ders kitabında yer alan metinlerin temel değerleri içermesi ve bu değerlerin metinler çerçevesinde hayata aktarılabilir olması amaçlanmalıdır. 52. sayfada yer alan *Öğretmenin Sevinci* adlı metinde ise başlıktan da anlaşılacağı üzere bir öğretmenin emekli olduktan sonra çok sevdiği öğrencilerinden ayrılmak istemediği anlatılmıştır. Bu metinde ise sevgi değeri ile karşılaşmaktadır.

2.Tema olan *Atatürk'ü Tanımak* 4 ana metin ve 1 serbest okuma metninden (Okuma Keyfi) oluşmaktadır. Sayfa 81'de yer alan Anahtar Kavramlar arasında vatanseverlik, yardımseverlik, çalışkanlık, sorumluluk, bağımsızlık, özgürlük kavramlarına yer verilmiştir. İlk metin *Ya İstiklal Ya Ölüm* adlı dinleme/izleme metnidir. Burada TRT'de yayınlanmış olan filmin bir bölümünün izletilmesi ve verilen etkinliklerin ona göre yapılması planlanmıştır. Bu metinde vatanseverlik ve yardımseverlik değeri vurgulanmıştır. Bu temada en çok vurgulanan diğer bir değer ise yardımseverlik ve çalışkanlıktır. Diğer bir metin *Oğlu Hüseyin'den Emine Ana'ya Mektuplar*'dır. Burada işlenen değer yardımseverlik sonra ise vatanseverliktir. "Ama üzülme anam. Kadınlar, çocuklar vatansız kalmasın diye gidiyoruz cepheye. Hem en iyi sen bilirsin vatansızlığın acısını." Yardımlaşma değerini ise "Kimi elindeki testiden ayran dağıtıyor askere, kimi kendi pişirdiği ekmeğini. Belki elindeki son unla yaptı o ekmeği ama olsun. Vatan sağ olsun" cümlelerinden anlaşılmaktadır.

Görsel 3. Atatürk'ü Tanımak Teması Örnek Resim- 1 (5. sınıf Türkçe Ders Kitabı, MEB Yayınları, 2024, s. 91)

Sayfa 100'de yer alan *Gazi Mustafa Kemal ve Sığırtmaç Mustafa* metninde Mustafa adlı bir çocuğun maddi imkânsızlık sebebiyle okula gidememesini, içinde ukde kalan okul sevgisini ve Gazi Mustafa Kemal ile tanışıklığını anlatır. Metinde yer verilen şu cümlelerde “*Fakir olduğu her halinden belli olan çocuğa, sevgi ve şefkatle bakıyordu. (...) sonra çocuğun omzuna sevgi ile dokunup, “Gazi Mustafa Kemal’i tanır mısın?” diye sordu.*” sevgi değeri görülmektedir. Başka cümlede ise sevgi değeri şöyle verilmiştir: “*Mustafa Kemal’in kalbinde çocukların apayrı bir yeri vardı. Çünkü onlar, Türkiye Cumhuriyeti’nin geleceğiydi.*” Sayfa 118’de yer alan Atatürk’ün Vatanseverliği adlı metinde başlıktan da anlaşılacağı üzere vatanseverlik değeri işlenmiş olup şu ifadelerle de desteklenmiştir: “*O aynı zamanda bağımsızlık mücadelesi için Türk halkını birleştiren, onlara değerlerini hatırlatan, bu değeri yaşayan ve yaşatan bir lider olarak da gönüllerde kendine yer edinmiştir. Bu değerler arasında en çok göze çarpanı vatanseverliğidir.*”

Görsel 4. Atatürk'ü Tanımak Teması Örnek Resim- 2 (5. sınıf Türkçe Ders Kitabı, MEB Yayınları, 2024, s. 119)

Atatürk ve Çiftlik adlı metinde ise geçen şu cümle “*Atatürk, her zaman yaptığını yapmış ve en kötünün bile, çalışarak ve bilimsel yöntemleri kullanarak nasıl en iyiye dönüşebildiğini gözler önüne sermiş.*” çalışkanlık değeri üzerine öğrenciyi düşünmeye sevk etmektedir. Bu temanın en son metni olan *Baharda Çiçek Açar, 23 Nisan'da Çocuk, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı* üzerinde durarak öğrencilere özgürlük değerini aktarmaya çalışmaktadır.

5. sınıf Güz dönemi Türkçe ders kitabının son teması olan *Duygularımı Tanıyorum* 4 metin ve 1 okuma keyfi başlığı altında toplamda 5 metinden oluşur. 138. sayfada bulunan *Duygularımız* adlı metinde, programda yer alan herhangi bir değer dikkat çekmemektedir. Ancak 142. sayfada yer alan bu metne ait 6.etkinlikte *Merhametli Olmak* adlı okuma parçasına yer verilmiştir. Her Yüreğe Nakış Gerek metninde ise “*O güzel duyguların bazılarını söyleyeyim sana kızım. Sevgi onların en başta gelenidir.*” Ya da “*Saygı, vefa, merhamet, yardımseverlik, alçak gönüllülük, hediyeleşmek bunlardan bazılarıdır.*” ifadeleriyle değerler öğrencilere direkt gösterilmiştir.

Görsel 5. *Duygularımın Tanıyorum* Teması Örnek Resim- 1 (5. sınıf Türkçe Ders Kitabı, MEB Yayınları, 2024, s. 137)

1.dönem 5.sınıf Türkçe ders kitabının son teması olan *Duygularımı Tanıyorum*'da Anahtar Kavramlar bölümünde *sevgi* değeri ifade edilmiştir. Tema tanıtım görselleri incelendiğinde, görsellerin dostluk değerini çağrıştırdığı görülmektedir. *Duygularımız* adlı ilk metinde bulunan görseller *sevgi* değerini içermektedir. Yine bir sonraki okuma parçası olan *Her Yüreğe Nakış Gerek* adlı metinde de kullanılan görseller *sevgi* değeri ile örtüşmektedir. 3. tema olan *Duygularımı Tanıyorum* temasında kullanılan görsellerin çoğunun *sevgi* değerini içerdiği gözlemlenmiştir.

Görsel 6. Duygularımın Tanıyorum Teması Örnek Resim-21 (5. sınıf Türkçe Ders Kitabı, MEB Yayınları, 2024, s. 150-151)

Sayfa 160’da yer alan *Türkiye* başlıklı şiir türünde verilen metinde ise memleket sevgisi dile getirilmiştir. Okuma Keyfi olarak verilen serbest okuma metni *Dilek Kuşu*’nda ise şu şekilde “Siz bana çok büyük iyilik ettiniz. Eğer benden bir dileğiniz olursa elinizi üç kez üst üste vurun. Ben hemen yardımınıza koşar, ne muradınız varsa veririm, demiş.” yardımseverlik ifade edilmiştir. Yine aynı metinde “Arzular böyledir. İmkanları yokken insanlar her şeyle mutlu olabilir ama her şeye sahipken onları neyin mutlu edeceğini bilmezler.” mutluluğun kıymeti üzerinde durulmuştur.

Özetle Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Kapsamında yenilenen 5. sınıf Türkçe ders kitabı incelenmiş olup metinlerde en çok üzerinde durulan değer *sevgi* olduğu gözlemlenmiştir. Sevgi değerinden sonra ise en çok yer verilen değer, *vatanseverlik* olmuştur. Yardımseverlik, merhamet ve dostluk değerlerine ise metinler ve görseller karşılaştırıldığında eşit sayıda yer verildiği görülmüştür. Programda belirtilen değerlerin tamamına bakıldığında bazı değerlere 1. dönem için kullanılan 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer verilmediği görülmüştür. En az bahsedilen değer adalet, sabır, temizlik, aile bütünlüğü ve tasarruf olmuştur.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortak Metni’nde belirtilen değer sayısı 20’dir. Belirlenmiş olan değerlerin 7 tanesinin 2019 Türkçe dersi öğretim programında da olduğu görülmektedir. Geçen yıllarda kullanılan ders materyalleri göz önünde bulundurulduğunda Türkçe ders kitabında en çok yer verilen değer yardımseverlik ve sevgi olduğu bazı araştırmacılar tarafından belirtilmiştir. Buna örnek olarak Türkben (2019) değerlerin dağılımında bir dengesizlik olduğunu belirtmiş ve en fazla sevgi, saygı, yardımlaşma değerinin metinlerde kullanıldığını ifade etmiştir. Bir başka araştırma Coşkun ve Derse’ne (2021) aittir ve bu çalışmada öğretmen görüşleri incelenmiş, öğretmenlerin üzerinde en çok durduğu değer sevgi ve yardımseverlik olarak tespit edilmiştir. Yeni programla birlikte yenilenen Türkçe ders kitabındaki metinler incelenmiş burada da sıklıkla başvurulan değer *sevgi* olduğu tespit edilmiştir. Sonrasında yardımseverlik ve ulusal değerler olarak adlandırabileceğimiz vatanseverlik, özgürlük ve bağımsızlık gibi değerlerin peşi sıra geldiği görülmektedir. Bu çalışmadan elde edilen

verilerden de görüldüğü gibi kullanılan görsellerde ve metinlerin içeriğinde en çok yer verilen değer sevgidir. Direkçi, Akbulut ve Şimşek (2020)'in yapmış olduğu araştırmada da Türkçe eğitimi alanında yapılan değerler eğitimi tezleri incelenmiş ve en çok yer verilen değerlerin sevgi, yardımseverlik, saygı, vatanseverlik olduğu gözlemlenmiştir. 5. sınıf Türkçe ders kitabının ilk teması *Oyun Dünyası*'nda en çok *dostluk* ve *sevgi* değerine yer verildiği görülmüştür. Bu temanın konusu adından da anlaşılacağı üzere arkadaşlık, dostluk, oyunseverlik ve sevgidir. Bu sebeple de dostluk değerine sıklıkla yer verilmesi normal karşılanabilmektedir. Ancak temalarda yer verilen metinlerin etkinlik sayısının çok olması ve kullanılan değerlerin aynı olması, öğrencilerin ilgisini azaltmakta ve değerleri fark edip, kazanmasını sağlamamaktadır.

Öne çıkan bir başka değer de ulusal bir değer olan *vatanseverliktir*. Bir ülkenin kendi kimliğini koruyabilmesi için ulusal değerlere yer verilmelidir ancak bu değerler insanlığı kapsayan değerleri arka plana atmamalıdır (Doğan & Gülüşen, 2011). Araştırma kapsamında incelenen Türkçe ders kitabında, *Atatürk'ü Tanıyalım* teması dışında herhangi bir metinde vatanseverlik, özgürlük gibi değer tanımlarına rastlanılmamıştır. Vatanseverlik sadece Kurtuluş Savaşı'nı, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün belirli özelliklerini kapsamamalı aynı zamanda bağımsızlık savaşında adını tarihimize yazmış birçok önemli ismi ve tarihimize damgasını vuran savaşları da içermelidir. Vatani sevmek aynı zamanda dilimizi sevmeyi, doğayı sevmeyi, insanları sevmeyi ve korumayı, gelişen teknolojiye ayak uydurmayı ve küreselleşen dünyayı yakın merceğe almayı, vatandaşlık görevlerimizi ve devlete yönelik sorumluluklarımızı yerine getirmeyi de kapsamalıdır. Bu nedenle değerlerin tanımlamalarının genişletilmesi, doğru anlamlarda ifade edilmesi ve temalar arasında dengeli dağıtılması gerekmektedir. Padem ve Aktan'ın (2014) yapmış olduğu araştırmada da 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki değerler incelenmiş ve değerlerin orantılı dağılım göstermediği ve metinlerin, öğrencilere değer kazandırmada yeterli oranda değer içermediği ifade edilmiştir. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamında yenilenen 5. sınıf Türkçe ders kitabında metinlerin ve görsellerin değerleri, öğrenciye yansıtmada yeterli olmadığı ve programda yer verilen değerlerin orantılı dağılım göstermediği tespit edilmiştir. Bazı değerlerin 20'den fazla ifade edilmesi bazı değerlere 1 kez yer verilmiş olması ya da hiç yer verilmemesi dağılımı çarpıklaştırmıştır. Üzerinde durulması gereken diğer bir konu ise metin seçimidir. Türkçe dersinde değer aktarımında metinler büyük görev üstlenirler. Değerler, üslup ve içerik bakımından nitelikli metinler aracılığıyla öğrencilerin zihninde hayat bulurlar. Çelıkpazu ve Aktaş'a (2011) göre Türkçe ders kitabında yer alan metinler amacına uygun olmalı ve titiz bir taramadan geçirilmeli, edebi zevk vermeli, program amacına uygun olmalıdır. TYMM (2024) 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan görsellerin bazıları birden çok değeri anımsatmakta ve öğrencilerin asıl vurgulanmak istenen değeri gözden kaçırmalarına sebep olmaktadır. Son tema olan *Duygularımı Tanıyorum*'da ise sevgi değeri tekrardan karşımıza çıkmaktadır. 1. dönemde kullanılan 5. sınıf Türkçe ders kitabına genel olarak bakıldığında değerlerin dengeli dağılım göstermediği, metinlerin bazılarının değeri öğrenciye sezdirmekte yetersiz kaldığı ve metinler için seçilen görsellerin hem sayıca yetersizliği hem de değer aktarımında yetersiz kaldığı görülmüştür.

Bu araştırmadan elde edilen bulgulardan hareketle şu önerilerde bulunulabilir:

1. TYMM (2024) çerçevesinde şekillenen 5. sınıf Türkçe ders kitabında kullanılan metinlerde, programda belirtilen değerlerin dengeli dağılımı sağlanabilir.
2. Türkçe ders kitapları, her yıl alan uzmanları tarafından gerek metinlerin içeriği gerekse metinlerde kullanılan görsellerin taraması titizce, öğrencilerin yaş seviyeleri ve ilgileri göz önünde bulundurularak incelenmesi sağlanabilir.
3. Değer aktarımında kalıcılık ve devamlılık sağlanabilmesi için öğrencilerin metinlerden yola çıkarak etkinlikler vasıtasıyla somut yaşantılar kazandırılması sağlanabilir.

KAYNAKLAR

- Akay, İ. (2018). Ahmet Yılmaz Boyunağa'nın çocuk romanlarında yer alan kök değerler. *Electronic Turkish Studies*, 13(28), 1-30. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.14430>
- Akçamete, G., Kayhan, N., İşcen Karasu, F., Sardohan Yıldırım, A. E., & Şen, M. (2016). Professional ethical principles for special education teachers. *SDU International Journal of Educational Studies*, 3(1), 27-44.
- Arslan, A., & Akpınar, E. (2024). İkinci sınıf türkçe ders kitabının kök değerler açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 22(47), 97-126. <https://doi.org/10.34234/ded.1427320>
- Arslan, A., & Turan, F. (2024). 8. sınıf Türkçe ders kitabının kök değerler açısından incelenmesi. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, 15(29), 105-130. <https://doi.org/10.58689/eibd.1429452>
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.598299>
- Coşkun, H., & Derse, G. E. (2021). Türkçe ders kitabındaki metinlerin değerler eğitimi açısından incelenmesi ve öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 19(41), 9-35. <https://doi.org/10.34234/ded.738543>
- Çeçen, M. A. (2008). 7. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan hikâyelerin metin elementleri açısından incelenmesi. *I. Uluslararası Türkçe Eğitimi ve Öğretimi Sempozyumu*.
- Çelikpazu, E. E., & Aktaş, E. (2011). MEB 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında yer alan metinlerin değer iletimi açısından incelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, 6(2), 413-424.
- Deniz, K., & Karagöl, E. (2018). Değerler eğitimi açısından ortaokul Türkçe ders kitapları. *Karaelmas Journal of Educational Sciences*, 6(2), 244-255.

- Direkçi, B., Akbulut, S. & Şimşek, B. (2020). Türkçe eğitimi alanında yapılan değerler eğitimi tezlerinin incelenmesi. *ZfWT*, 12(2), 117-140.
- Doğan, B., & Gülüşen, A. (2011). Türkçe ders kitaplarındaki (6–8) metinlerin değerler bakımından incelenmesi. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 75-102.
- Dökme, K., & Tunçer, B. K. (2022). İlkokul Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinlerin değerler yönünden incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 51(235), 2085-2106. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.880197>
- Durhat, G., & Ökten, C. (2020). Kök değerlerin ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki erdemler temasıyla ilişkisi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 8(3), 675-693. <https://doi.org/10.16916/aded.678498>
- Durmaz, F. (2022). *Değerler kavramı temelinde eğitsel sorunların incelenmesi*, (Yayınlanmış doktora tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.
- Gereken, H., & Gülmez, M. (2019). 5. Sınıf Türkçe ders kitabındaki atasözlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 7(4), 182-194. <https://doi.org/10.29228/ijlet.38819>
- Güzel, A., & Karadağ, Ö. (2013). Anlatma becerileri açısından “Türkçe Dersi Öğretim Programı’na (6, 7, 8. Sınıflar) eleştirel bir bakış. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1(1), 45-52.
- Kılıcan, T. (2020). Ortaokul öğretmenlerinin öğretim programlarında yer alan kök değerlerin önem sırasına ve eğitimine ilişkin görüşleri. *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 5(2), 134-145.
- Kurudayıoğlu, M., & Şahin, S. (2020). Türkçe dersi öğretim programında yer alan kök değerler Rafadan Tayfa çizgi filmi açısından incelenmesi. *Journal of History School*, 47, 2636-2656. <http://dx.doi.org/10.29228/Joh.43778>
- MEB (2019). *İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- MEB (2024). *Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Mutlu, H. H., & Dinç, S. (2019). 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan temalardaki metinlerin kök değerlerle ilişkisi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(4), 1048-1062. <https://doi.org/10.16916/aded.593400>
- Oktay, M. (2019). Muallim Naci'nin” Ömer'in Çocukluğu” adlı eserinde kök değerler. *Journal of International Social Research*, 12(66), 161-173.
- Öksüz, H. İ., & Eken, N. T. (2019). İlkokul (1-4) Türkçe ders kitaplarındaki hikâye edici metinlerin Türkçe dersi öğretim programındaki kök değerler bakımından incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(2), 384-401.

- Özbaşı, S. (2020). Türkçe dersi öğretim programındaki kök değerler çerçevesinde Aytül Akal masallarının incelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (8), 178-192. <https://doi.org/10.21733/ibad.715132>
- Özdemir, S.(2019), *Kuramdan uygulamaya Türkçe ders kitabı incelemeleri*. (2. baskı). Anı Yayıncılık.
- Özkan, U. B. (2019). *Eğitim bilimleri araştırmaları için doküman inceleme yöntemi*. Pegem Akademi.
- Padem, S., & Aktan, O. (2014). İlköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan değerlerin incelenmesi. *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 5-24.
- Şakiroğlu, Y. (2020). 6. sınıf Türkçe ders kitabının değer aktarımı bağlamında incelenmesi. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 5(1), 145-161.
- TDK, (2024). <https://sozluk.gov.tr>
- Türkben, T. (2019). Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin iletildiği değerler açısından incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(3), 508-526. <https://doi.org/10.16916/aded.541659>
- TYMM Öğretim Programları Ortak Metni, (2024). MEB Yayınları.
- Yılmaz, Z. & Kartal, Ş. (2023). Development of the self-directed learning skills scale in distance education. *E-International Journal of Educational Research*, 14 (5), 143-160. <https://doi.org/10.19160/e-ijer.1340111>
- Zerenüz, M. (2024). *Değerler eğitiminin ortaya çıkışı, gelişimi ve temel sorunlarının incelenmesi* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi.
5. sınıf Türkçe Ders Kitabı, (2024). MEB Yayınları.